Березорудський А.М.
викладач, здобувач третього (PhD) рівня ВО
Одеський національний економічний університет (Україна)
Савельєва С.Л.
здобувач вищої освіти
Одеський національний економічний університет (Україна)

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ ТА ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ

В умовах воєнного стану економіка України зазнає серйозних викликів та потрясінь, зумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році спостерігається значне погіршення макроекономічних показників, серед яких особливе місце посідає інфляція.

Один із ключових інструментів регулювання грошово-кредитної політики Національного банку України (НБУ) в умовах економічної нестабільності та зовнішніх викликів, зокрема війни, – це облікова ставка. Її рівень визначає вартість грошей в економіці та виступає важливим орієнтиром для банків і фінансових установ. Зміна облікової ставки прямо впливає на ціну кредитних ресурсів: підвищення ставки робить кредити дорожчими, що стримує споживчу та інвестиційну активність, тоді як її зниження здешевлює запозичення, стимулюючи економічну динаміку.

Крім того, облікова ставка має безпосередній вплив на дохідність депозитних продуктів: вищий рівень ставки сприяє зростанню відсоткових ставок за вкладами, що стимулює населення зберігати кошти в банках і підтримує фінансову стабільність системи. Для бізнесу облікова ставка також слугує сигналом – від її рівня залежать вартість капіталу, доступ до кредитування, рівень інвестиційної привабливості. Крім того, вона впливає на очікування учасників фінансового ринку щодо подальшої динаміки інфляції, валютного курсу та загального економічного клімату [1].

З метою стримування інфляції, яка у 2022 році сягнула понад 26%, НБУ був змушений різко підвищити облікову ставку до 25%. Це рішення мало на меті обмежити інфляційний тиск, стабілізувати валютний ринок та зберегти довіру до національної валюти. Проте вже з другої половини 2023 року, на тлі поступової стабілізації ситуації та уповільнення темпів зростання цін, регулятор перейшов до зниження облікової ставки з метою підтримки економічної активності та стимулювання банківського кредитування [1].

З огляду на важливість облікової ставки як інструменту монетарного впливу, актуальним є аналіз її динаміки протягом останніх років та визначення її впливу на

інфляційні процеси в Україні в умовах активних бойових дій та економічної нестабільності.

Аналіз рисунку 1 демонструє тісний взаємозв'язок між зміною облікової ставки Національного банку України та динамікою індексу споживчих цін (ІСЦ), що відображає інфляційні процеси в країні.

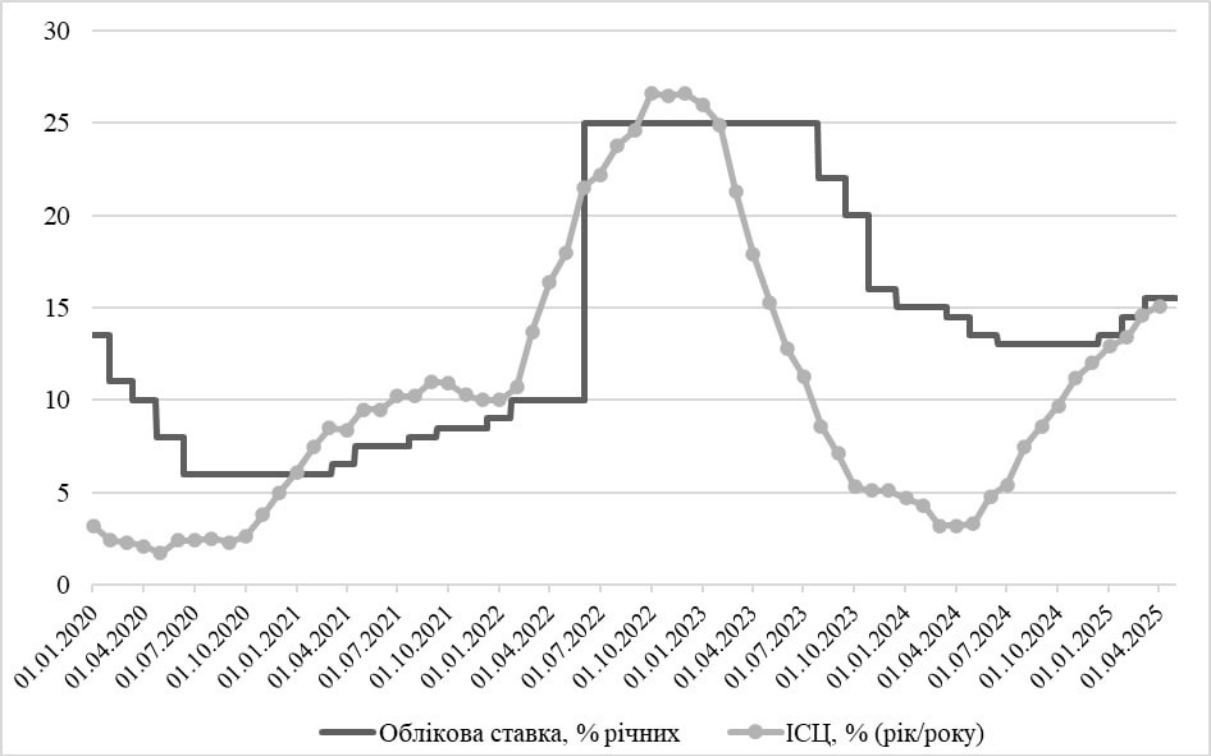

Рис.1. Динаміка облікової ставки та ІСЦ, %

Джерело: сформовано автором на основі [2,3].

Початок досліджуваного періоду, січень 2020 року, характеризувався відносно високою обліковою ставкою на рівні приблизно 13,5%. Однак, вже до квітня 2020 року облікова ставка була різко знижена до близько 8%, а до липня 2020 року – до 6%, де вона залишалася до початку 2021 року. Це значне зниження облікової ставки відображало адаптивну монетарну політику у відповідь на початкову економічну невизначеність пов'язану з пандемією COVID-19. ІСЦ, який у середині 2020 року становив близько 2%, поступово зростав, досягнувши приблизно 5% до січня 2021 року, а потім прискорився до близько 10-10,5% до середини-кінця 2021 року. У відповідь на це, облікова ставка почала поступово зростати з 6% на початку 2021 року, досягнувши приблизно 7,5% до квітня, 8,5% до липня та 9% до жовтня 2021 року. Повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року спричинило безпрецедентну економічну кризу, що кардинально змінила макроекономічний клімат. ІСЦ, який у січні 2022 року становив близько 10%, стрімко зріс, досягнувши приблизно 16% до квітня, 23% до липня та пікового

значення близько 26,6% до жовтня 2022 року. Цей гіперінфляційний сплеск був прямим наслідком масивних шоків пропозиції, руйнування інфраструктури, логістичних збоїв, вимушеної міграції та значних девальваційних очікувань щодо національної валюти. У відповідь на підвищення інфляції та економічну нестабільність, НБУ різко підвищив облікову ставку з 10% у квітні 2022 року до приголомшливих 25% у липні 2022 року. Ця ставка підтримувалася до кінця 2022 року та на початку 2023 року. Це агресивне підвищення було критичним заходом для стабілізації фінансової системи, стримування відтоку капіталу, закріплення інфляційних очікувань та демонстрації прихильності НБУ до макроекономічної стабільності в умовах надзвичайної невизначеності. Метою було зробити утримання гривні більш привабливим та запобігти спекулятивним атакам на валюту. Рішення НБУ підвищити облікову ставку на 15 процентних пунктів (з 10% до 25%) одним кроком, а не поступовими приростами, було тактикою запобігання гіперінфляції та великих потрясінь. У 2023 році ІСЦ почав значно знижуватися зі свого пікового значення 26,6% у жовтні 2022 року, опустившись до 3,2% (рік до року) у березні 2024 року. Ця швидка дезінфляція стала свідченням жорсткої монетарної політики НБУ, поступової адаптації економіки до воєнних умов (наприклад, встановлення нових маршрутів постачання, стабілізація енергопостачання) та впливу політики фіксованого обмінного курсу протягом певного періоду. Різке зниження ІСЦ протягом 2023 року, після тривалого підтримання високої облікової ставки на рівні 25% з середини 2022 року, демонструє значний відкладений ефект монетарної політики. У міру того як інфляція спадала, НБУ почав обережно знижувати облікову ставку. Вона була знижена з 25% до 13% у листопаді 2025 року. Це стало результатом послідовної монетарної політики НБУ та адаптації економіки до нових умов функціонування. Така динаміка вказує на ефективність жорстких заходів, застосованих у попередньому періоді. При зниженні облікової ставки, ІСЦ починає стрімко зростати у другій половині 2024 року.

З середини грудня 2024 року НБУ реагує на більш як піврічне різке пришвидшення інфляції і починає підвищувати облікову ставку, яка на той момент була на рівні 13% і майже дорівнювала інфляції. Намагаючись сповільнити інфляцію у грудні підвищено облікову ставну на 0,5 відсоткових пункти, а згодом ще двічі по 1 відсотковому пункту протягом першого кварталу 2025 року. Таким чином облікова ставка досягла 15,5% у березні і залишалась на тому ж рівні протягом квітня. Проте такі дії поки не дали результату, інфляція продовжує демонструвати стійку тенденцію до зростання. У квітні вона складала 15,1% у річному вираженні.

У 2025 році, згідно з прогнозами, інфляція має демонструвати значні ознаки сповільнення, чого на разі не спостерігається, а отже можна очікувати, що облікова ставка залишатиметься на відносно високому рівні.

Таким чином, графік ілюструє циклічну природу змін облікової ставки відповідно до інфляційних трендів. Різкі підвищення у періоди кризи та поступове зниження у фазі стабілізації свідчать про прагнення НБУ до збалансованого підходу – стримування інфляції без надмірного гальмування економічної активності.

Підсумовуючи, можна сказати, що у складних умовах війни НБУ продовжує реалізовувати адаптивну монетарну політику, спрямовану на стримування інфляції та забезпечення фінансової стабільності. Після зростання інфляції у 2024 - на початку 2025 року через вплив попиту, пропозиції та базового ефекту, НБУ вдався до коригування облікової ставки. Це має забезпечити повернення інфляції до однозначного рівня до кінця 2025 року та досягнення запланованої НБУ, згідно його бачень, цілі в 5% до кінця 2026 року [4].

Список використаних джерел

1. Келюхова Ю.В., Тищенко О.І. Вплив облікової ставки НБУ на економічні процеси в Україні в умовах війни. Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 28 травня 2024 року, м. Київ. Київ: СНУ імені В. Даля, 2024. С. 62
2. Національний банк України. Архів рішень щодо облікової ставки. Київ: НБУ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish
3. Державна служба статистики України. Офіційний вебсайт. Київ: Держстат, 2025. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/
4. Національний банк України. Інфляційний звіт за I квартал 2025 року. Київ: НБУ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q1.pdf?v=9